

સંરક્ષણનો સમય

રક્ષાબંધન

ઈશા સરદેસાઈ દ્વારા લિખિત વ્યાખ્યા

સિદ્ધયોગ પથ પર આ આખા મહિના દરમિયાન, શ્રીગુરુમાઈએ આપણને કેન્દ્રણ રૂપે ધ્યાન અને મંત્રજપના જે અભ્યાસો આપ્યાં છે, આપણે તેને નિષ્ઠાપૂર્વક કરી રહ્યાં છીએ. આપણે ખાસ કરીને ઓગસ્ટ મહિનામાં આવનારા ઉત્સવોના ઉપલક્ષમાં આ અભ્યાસો કરી રહ્યાં છીએ — પહેલાં, ભગવાન નિત્યાનંદની પુણ્યતિથિ, પછી બાબા મુક્તાનંદની દિવ્ય દીક્ષા અને હવે, રક્ષાબંધન.

રક્ષાબંધનનો તહેવાર ‘રાખી પૂર્ણિમા’ના (શ્રાવણની પૂર્ણિમાના) દિવસે મનાવવામાં આવે છે, જે આ વર્ષે ૨૭ ઓગસ્ટે (ભારતમાં ૨૮ ઓગસ્ટે) છે. જેમકે આ મહિનામાં મેં પહેલાં પણ લખ્યું હતું, રક્ષાબંધન એક એવો તહેવાર છે જેનાં મૂળ ભારતની સાંસ્કૃતિક અને ધાર્મિક પરંપરામાં જોવા મળે છે, અને આના વિશે દેવી-દેવતાઓના, રાજરાણીઓના તેમજ અન્ય વ્યક્તિઓ અને સમૂહોના ઘણા બધા પ્રસંગો છે જ્યારે તેમણે એકબીજાને રાખડી બાંધી હતી. આધુનિક સમયમાં, ભારતમાં એક લોકપ્રિય પ્રથા એ છે કે રક્ષાબંધન પર બહેનો પોતાના ભાઈઓના હાથ પર રાખડી બાંધે છે.

આ રીતે હજારો વર્ષોથી, રાખડી એક શક્તિશાળી પ્રતીક રહી છે જે લોકો વચ્ચે પારસ્પરિક સન્માનને અને એકબીજાની રક્ષા કરવા માટે તેમની વચનબદ્ધતાને સૂચવે છે. સિદ્ધયોગ પથ પર, રાખડી વિશેષરૂપે એક ગહન પ્રતીક છે કારણ કે તે શ્રીગુરુ અને શિષ્ય વચ્ચેનાં પ્રેમ અને સંરક્ષણના સંબંધને દર્શાવે છે. હવે, એ શું છે જેનું આપણે વિશેષરૂપે સંરક્ષણ કરવા ઇચ્છીએ છીએ, તે વિચારવા અને સ્પષ્ટરૂપે વ્યક્ત કરવા યોગ્ય વાત છે. તે એ જ્યોતિ છે જેને શ્રીગુરુએ આપણા અંતરમાં જાગ્રત કરી છે, આપણા અંતરમાં નિહિત દિવ્યતાનો બોધ જેને આપણે બીજાંઓમાં અને આપણી આસપાસના આખા સંસારમાં પણ પ્રતિબિંબિત થતો જોઈ શકીએ છીએ. તે આપણા હૃદયમાં રહેલા પ્રેમ સાથે જોડાણનો આંતરિક ભાવ છે જેને આપણે આપણી સિદ્ધયોગ સાધના દ્વારા સુદૃઢ કરીએ છીએ.

‘સંરક્ષણ’ માટે અંગ્રેજી શબ્દ છે ‘પ્રોટેક્શન’ (*protection*) જેની વ્યુત્પત્તિ પ્રાચીન ફ્રેન્ચ ભાષાના શબ્દ ‘પ્રોટેક્શિયો’ (*proteccion*) થી થઈ છે, (જેનો અર્થ છે “સંરક્ષણ, કવચ”) અને આ પ્રાચીન ફ્રેન્ચ શબ્દ ઉત્તરકાલીન લેટિન ભાષાના શબ્દ ‘પ્રોટેક્શિનમ’ (*protectionem*) થી ઉદ્ભવ્યો છે, જેનો અર્થ છે, “આચ્છાદન અથવા સુરક્ષા પ્રદાન કરનારું આવરણ”. મને આ એક જ્ઞાનપ્રદ દૃષ્ટિકોણ લાગે છે જેના દ્વારા આપણે આપણા ધ્યાનના અભ્યાસ અને તેનાં પરિણામોને જોઈ શકીએ છીએ. મારા અનુભવ પરથી, મેં જોયું છે કે દરેક વખતે જ્યારે આપણે સિદ્ધયોગ ધ્યાનનો અભ્યાસ કરીએ છીએ ત્યારે આપણે આપણા આત્મબોધને, અંતરમાં વિદ્યમાન

જ્યોતિને વધારે પ્રખર કરી રહ્યાં છીએ. એક રીતે, આપણે એ બોધનું રક્ષણ કરી રહ્યાં છીએ — આપણે તેનું એવાં આંતરિક અને બાહ્ય બળોથી સંરક્ષણ કરી રહ્યાં છીએ જેના કારણે આપણે આ બોધને ભૂલી શકીએ છીએ, અને ધીરેધીરે આપણે આ બોધને એવો બનાવીએ છીએ જેને આવાં કોઈપણ બળો ભેદી ન શકે. સંસારસાગરની લહેરો આપણને અસ્થિર કરીને ભયભીત કરી શકે છે, પરંતુ આપણે આપણા સાચા સ્વરૂપમાં અને આપણાં શ્રીગુરુએ આપણને જે પ્રદાન કર્યું છે તેમાં દઢતાથી સ્થિર રહીએ છીએ.

આ વાત ફરીથી મને રાખડી પર લઈ આવે છે, જે જોવામાં એક સાધારણ દોરા જેવી લાગી શકે છે. વિસ્મૃતિ એક એવું વાસ્તવિક જોખમ છે જેનાથી આપણે બચીને રહેવું જોઈએ, એટલા માટે કોઈ એવી વસ્તુ હોવી ઉપયોગી અને આશ્વાસનદાયી હોઈ શકે, જે ભૌતિક અને પ્રત્યક્ષ હોય અને આપણને સંરક્ષણની યાદ અપાવતી રહે. વાસ્તવમાં, ભારતમાં આવા રક્ષાસૂત્રનો એક સમૃદ્ધ ઇતિહાસ છે. કેટલીક ધાર્મિક વિધિઓમાં, પૂજારીઓ અથવા ઘરના વડીલો ખરાબ કે અનિષ્ટ શક્તિઓથી ભક્તોને બચાવવા માટે તેમના હાથ પર પીળા અને લાલ રંગના દોરાથી ગૂંથાયેલી ‘મૌલી’ એટલે કે નાડાછડી બાંધે છે. એ જ રીતે, બાળકોના હાથ પર ઘણીવાર કાળો દોરો બાંધવામાં આવે છે, આ પણ એક પ્રકારનું રક્ષા કરનારું તાવીજ જ છે, જે ખરાબ નજરથી બચાવે છે.

સિદ્ધયોગ પથ પર, ગુરુમાઈજીએ ‘સ્મરણિકાઓ’ વિશે કહ્યું છે જે સ્મરણ રાખવામાં મદદ કરે છે. શ્રીગુરુ સાથેના આપણા સંબંધની અભિસ્વીકૃતિમાં આપણે જે રાખડી બાંધીએ છીએ, તે પણ આવી જ એક ‘સ્મરણિકા’ હોઈ શકે છે. સિદ્ધયોગ પથની બીજી એક જરૂરી સ્મરણિકા છે, જપમાળા જેનો ઉપયોગ આપણે મંત્રજપનો અભ્યાસ કરવા માટે કરીએ છીએ. જેમજેમ આપણે જપમાળાના દરેક માણકાને ફેરવતાં જઈએ છીએ, તેમતેમ આપણે મનમાંને મનમાં મંત્રનો જપ કરતા જઈએ છીએ, અને આમ કરીને આપણે વારંવાર આપણા હૃદયમાં વિદ્યમાન પરમાત્માની ઉપસ્થિતિની પુષ્ટિ કરીએ છીએ. આવી ભૌતિક વસ્તુઓ પહેરવી શક્તિપૂર્ણ છે — આ માણકાઓની બનેલી હાથમાં પહેરવાની જપમાળા અથવા તો વીંટી હોઈ શકે છે. તે આપણને જપના આપણા અભ્યાસની સતત યાદ અપાવે છે અને એ પણ યાદ અપાવે છે કે જપ કરવાથી આપણને શું પ્રાપ્ત થાય છે અને આપણે કોનું સંરક્ષણ કરીએ છીએ.

તે એ સંરક્ષણની પણ સ્મરણિકા છે જેને આપણે બીજાં લોકો સુધી પહોંચાડવા માગીએ છીએ. મારો અનુભવ રહ્યો છે કે જ્યારે આપણે મંત્રજપ અને ધ્યાનનો અભ્યાસ કરીએ છીએ ત્યારે આપણે જે સંરક્ષણનું આવાહન કરીએ છીએ તે માત્ર આપણા સુધી સીમિત નથી રહેતું. એ સંરક્ષણ ચારેબાજુ પ્રસરિત થાય છે અને આપણે જેને પણ મળીએ છીએ, આપણે જે વસ્તુના સંપર્કમાં આવીએ છીએ તેને એ પોતાની છત્રછાયામાં લઈ લે છે.

